

закону має забезпечити дисциплінарну комунікацію для докладнішої експлікації сучасної наукової раціональності.

Ключові слова: закон, номологія, випадковість, імовірність, ідеалізація, модель, пояснення, розуміння, доцільність, раціональність.

SUMMARY

Z. Y. Makarov. Classical Category «Law» in Prospects of Modern Scientific Rationality.

In article heuristic comparison of actual problems of the probability approach, modeling representation and postLaplace determinism in a context of the modern scientific rationality is led. This comparison is led to present on purpose modern nomology capable consistently to envelop various senses of a category «law» (in particular, the most problematic – «stochastic») with procedural characteristics of randomness peculiar to them. Structural potential of a classical category «law» in a combination to postnonclassical image of the world (in which synthesis of classical and nonclassical intensions of ontology, anthropology and social cultural science is watched) promise to provide disciplinary communications for fuller explication of the modern scientific rationality.

Key words: law, nomology, randomness, probability, idealization, model, an explanation, understanding, expediency, rationality.

УДК 316.42

Н. М. Зленко

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «РИЗИК»

У статті проаналізовано сутність поняття «ризик», розглянуті основні підходи та концепції ризиків (Ф. Найта, У. Бека, Е. Гідденса, Н. Лумана).

Ключові слова: ризик, соціальний ризик, невизначеність, випадковість, цінність.

Розвиток сучасної цивілізації вступив у період, коли першочерговою стає необхідність корінних якісних трансформацій для виживання й подальшого поступального руху людства, беручи до уваги зміни техніко-технологічного й інформаційного порядку. Це дає підстави говорити про нову парадигму людського існування в якісно новому техногенному інформаційному суспільстві.

В сучасних теоріях розвитку суспільства існує велика кількість підходів до його визначення: постіндустріальне суспільство (Д. Белл), постфордизм і

інформаційна інфраструктура (Р. Райх), інформаційний капіталізм і мережеве підприємництво (М. Кастельс), споживчий капіталізм (Г. Шиллер), керування за допомогою інформації (Ю. Хабермас), суспільство організації, спостереження й контролю (Е. Гідденс), суспільство споживання (Ж. Бодріяр), індивідуалізоване суспільство (З. Бауман). Однак завдяки зусиллям низки західних соціологів, філософів, психологів, економістів, істориків під час обговорення глобальної суспільної динаміки у ХХІ ст. все частіше використовується концепція «суспільства ризику» (У. Бек). Тому виявлення і передбачення ризикових ситуацій, а також вчасні дії, спрямовані на їх попередження, або мінімізацію негативних наслідків є необхідною умовою подальшого існування і розвитку людства. Разом з тим, інші визначення сучасного суспільства виступають не як альтернативні, а радше розкривають різноманітні риси сучасного етапу суспільного поступу.

Дослідження ризику, його значущість в усіх сферах людської діяльності набуло в наш час виняткової науково-практичної, соціально-практичної і філософської потреби. Але, узагальнюючих, достатньо глибоких і цілісних досліджень щодо розуміння поняття ризику є небагато. Можна констатувати, що в даний час єдиного розуміння ризику навіть в межах якоїсь однієї наукової дисципліни не існує. Найвірогідніше, це пов'язано з надзвичайною складністю і багатогранністю даного феномену.

Аналіз різних форм ризику має тривалу історію, першими привернули увагу давніх філософів і натуралістів ризику природного походження (природогенні ризики). Землетруси й повені, зливи і зсуви, цунамі й тайфуни протягом тисяч років хвилювали мислителів, які прагнули осягнути закономірності їх виникнення і знайти варіанти оптимальної поведінки людини. Проте в давнину природні ризики вважали або наслідком «гніву богів», або ж одиничними випадками, їх ще не могли аналізувати систематично як результат антропогенної діяльності.

До XV ст. слово «ризик» не було зафіксовано в письмових джерелах та не спостерігалось у фольклорі, а для опису численних явищ, що формують сутність ризику як явища, використовувався досить широкий лексичний діапазон. Грецькою мовою «*ridsikon*», «*ridsa*» перекладається як круча, скеля; італійською «*risiko*» – небезпека, загроза, «*risicare*» – маневрувати поміж скель; у англійській літературі слово «*risk*» почали вживати у середині XVIII ст. від французького «*risque*» – ризикований, сумнівний. На відміну від економічних, гуманітарні енциклопедії не містять поняття ризику [13].

В сучасній українській мові термін «ризик» трактують як усвідомлену можливість небезпеки, а також як можливість збитків або неуспіху в якійсь справі [3, 1221].

Поняття соціального ризику воно прослідковується ще в працях давньогрецьких мислителів: Платона, Арістотеля, Сенеки, а також Ф. Бэкона, Т. Гоббса, І. Канта, Д. Юма. У цих дослідженнях доводиться, що на стадії первісного суспільства найбільш значимими ризиками, яких зазнали люди, були природні (екологічні) ризики, а також ряд медичних ризиків (хвороби й

смертність). У період рабовласницького ладу крім перерахованих набувають значення економічні й військові ризики.

Перехід до індустріальної стадії розвитку супроводжувався посиленням соціальних ризиків, що виникли на початку рабовласницького суспільства. При чому дане посилення було детерміновано економічними і політичними ризиками, пов'язаними із процесами обгородження, частковою заміною ручної праці машинною, масовими міграціями, ростом злочинності, географічними відкриттями й поруч інших факторів. Саме в цей період – на рубежі між середньовіччям й Новим Часом – відбувається запозичення терміна ризику з лексики мореплавців і торговців. Формулюється теза: «Ризик – шляхетна справа».

Епоха Великих географічних відкриттів створила реальні умови для виникнення нових типів ризику, реалізації індивідуального потенціалу й надала можливість більшій, ніж раніше, кількості людей особисто зіштовхнутися з ризиком, відчутти ситуацію невизначеності, які обіцяла зустріч із Новим Світом.

Наприкінці XVIII – початку XIX ст. відбувається формування й розвиток техногенного ризику, пов'язаного з науково-технічним процесом, що підсилюється механізацією виробничих процесів, численними відкриттями в природничих науках. Крім, того, протягом XIX ст. здійснюється нагромадження національних (етнічних) ризиків. В кінці XIX – початку XX ст. відбулося значне розширення сфери вживання поняття «ризик».

У середині XX ст., на думку ряду вчених, відбувається перехід до нового щабля суспільного розвитку – постіндустріального або інформаційного суспільства [9, 47–55], який не тільки увібрав у себе усе раніше існуючі види ризиків, але й генерував безліч нових. До них можна віднести такі як ризик тероризму, інформаційний ризик і ряд інших. У зв'язку з розвитком глобалізації соціальний ризик став елементом транснаціональної й міждержавної взаємодії.

Одним із перших, хто в науковому форматі почав вивчати ризик в системі суспільно-економічних наук був американський вчений Ф. Найт. Його основні ідеї лягли в основу праці «Ризик, невизначеність і прибуток» (1921 р.) (ризик як об'єктивна вірогідність) [19]. Визначна його заслуга в тому, що він розвів категорії «ризик» та «невизначеність». «Практична різниця між категоріями ризику та невизначеності полягає у тому, – зауважує Ф. Найт, – що у першому випадку розподіл результатів у групі відомий (що досягається шляхом апріорних обчислень або вивчення статистики попереднього досвіду), а у другому – ні». Тож, ризик може бути обчислений.

До статистичного трактування ризику додалися економічні дослідження, а сама тема стала все більше привертати увагу науковців різних спеціальностей і міцно увійшла до наукової системи. Англійський економіст Дж. Кейнс пов'язував ризиковані рішення з психологічними характеристиками економічного агента та з умінням передбачати. Надалі базовими науковими дисциплінами формування цього напряму стали

соціологія, філософія, культурна антропологія. Щодо цієї проблеми слідвідзначити праці М. Дугласа, У. Бека, Е. Гідденса, Н. Фуко, Н. Лумана, Й. Бредбері. Вагомий вклад у формування соціологічної теорії ризику зробили російські дослідники А. Альгін, В. Зубков, С. Нікітін, К. Феофанов, В. Петровський, Н. Смакотіна, М. Задорожнюк та ін. Окремим аспектам феномену ризику було присвячено праці українських дослідників: В. Андрущенко, Л. Бевзенко, Е. Головаха, М. Михальченко, Б. Поляруш, А. Стегній, А. Толстоухов, а також представлено в розвідках, що досліджують систему «суспільство – природа – культура» (М. Кисельов, С. Кримський, В. Крисаченко, М. Попович, М. Савостьянова, Л. Сидоренко), де звертається увага на проблеми ризиків створюваних сучасною наукою.

У своїх дослідженнях І.А. Євдокимова відзначає, що незважаючи на появу останнім часом публікацій, присвячених темі ризику, пострадянське суспільство як суспільство ризику вивчено явно недостатньо і теорія ризику сьогодні практично відсутня, можна говорити лише про сукупність дослідницьких напрямів. Говорячи про труднощі розвитку ризикології в пострадянському просторі, важливо відзначити, що вони пов'язані не тільки з проблемами пізнавального характеру, але і з проблемами соціокультурного характеру. Істотними перешкодами на шляху розвитку ризикології в пострадянському просторі і визнання сучасних ризиків є особливості культурного середовища, в якому «ризик індивідуальний чи колективний завжди існує зі знаком «плюс», оскільки асоціюється з досягненням позитивних соціальних змін. Значну роль відіграє опір існуючих економічних, політичних та інших інститутів, для яких визнання ризиків означає зміну принципів власної діяльності, а також низький рівень довіри в суспільстві до науки і державі. Незважаючи на всі перешкоди і західна і вітчизняна соціологія знаходиться на етапі осмислення ризику, тому що самозбереження і виживання і західного і пострадянського суспільства сьогодні значною мірою залежить від їх здатності до рефлексії процесів виробництва ризиків» [7, 59].

Сьогодні теорія соціального ризику переживає етап свого активного становлення – у спеціальній літературі існує значна кількість авторських визначень соціального ризику. Інтенсивність залучення соціальних аспектів до сфери інтересів ризикології, окрім загальнонаукових тенденцій суспільного розвитку, певною мірою була спричинена надзвичайно важкими наслідками природних і техногенних катастроф, які мали місце в останні роки ХХ ст. При цьому необхідно зазначити, що інтенсивність таких процесів в сучасних умовах зростає, що призводить до підвищення рівнів ризику та посилення їхнього шкідливого впливу.

Істотним кроком на шляху з'ясування сутності ризику стала теорія, викладена німецьким соціологом Н. Луманом [17]. Останній звертається до онтологічних основ вивчення ризику, ставлячи під сумнів раціональну природу діяльності людини та логічну соціологічну концепцію «суспільства ризику» заклав У. Бек, який розглянув її через призму таких явищ як війна,

тероризм, економічна глобалізація, неолібералізм, держава та суверенітет. До таких ризиків вчений відносить: 1) екологічний кризи; 2) глобальні фінансові кризи; 3) терористичні загрози, які є похідними від транснаціональних терористичних мереж [17, 28–30].

Британський соціолог Ентоні Гідденс [5, 57] вважає ризик однією з чотирьох атрибутивних рис «високої сучасності» (або «пізньої сучасності»), відмежовуючись при цьому від теорії модернізації і постмодерну. Водночас атрибутивність ризику в умовах «високої сучасності» визначається принциповою некерованістю низки ситуацій і процесів, що загрожують не окремим індивідам і невеликим спільнотам, а людству загалом. Атрибутами сучасної соціальної дійсності він вважає універсалізм, глобалізацію, інституціоналізацію, а також посилення ризику внаслідок ненавмисної побічної дії деяких факторів, тих чи інших людських дій

Неможливо сказати, що та чи інша людина або завжди схильна до ризику, або уникає його. Одні і ті ж люди в одних ситуаціях ризикують, а в інших – навпаки. Більшість невизначених подій – непрогнозовані, непередбачувані і неконтрольовані, тому навіть добротні рішення можуть призвести до втрат. Неможливо повністю «звільнитися» від ризику – уникаючи однієї ризикової ситуації, можна потрапити в іншу. Навіть абсолютна бездіяльність призводить до ризику упущених можливостей.

Невизначеність виступає ознакою, або середовищем, появи ризику, тому зростання невизначеності може спричинити ще більший ризик. Суб'єктивно повна невизначеність означає абсолютний ризик, тобто надію на волю випадку.

У сучасній науковій думці виокремлюють два великих напрями інтерпретації ризику як соціального феномену: реалістичний та соціокультурний підхід. Перший з них розглядає ризик як об'єктивний факт, який можливо пізнати і оцінити незалежно від соціальних процесів і культурного середовища. Цей підхід притаманний когнітивним наукам і застосовується інженерними дисциплінами, економікою, статистикою, психологією, епідеміологією та деякими іншими прикладними науками. На противагу цьому, в соціокультурному напрямі головна увага приділяється саме соціальному і культурному контекстам, у межах яких ризик сприймається і стає предметом суспільного обговорення. При цьому в другому напрямі умовно виокремлюють три підходи – культурно-символічний, розвинений М. Дуглас і її колегами, теорію «суспільства ризику» У. Бека і Е. Гідденса та «калькулятивної раціональності» М. Фуко.

Культурно-символічна концепція репрезентована доробками Мері Дуглас, Аароном Вілдавські та ін. Вони зосередили свої дослідницькі зусилля на визначенні ризику як соціокультурного факту, що відрізняється від природного катаклізму у випадку небезпеки нанесення шкоди суб'єкту чи об'єкту реалізації ризику або недостатньої захищеності від небезпеки. Ризик-тривожність та ризик-толерантність є культурними орієнтаціями, що впливають на рівень ризикогенності в суспільстві.

Теорія «суспільства ризику», фундаторами якої є Ульрік Бек, Ентоні Гідденс та ін. Даний підхід концентрується на макросоціальних змінах, породжених виробництвом ризиків при переході до високої модернізації. У. Бек у своїй модернізаційній теорії обґрунтовує процес переходу до ери ризику як об'єктивної необхідності. Е. Гідденс вважає «високу» сучасність добою універсалізації, глобалізації та інституціоналізації ризику. Відправна теза теорії «суспільства ризику» У. Бека полягає в тому, що сучасні ризики не можливо зрозуміти за допомогою якоїсь однієї системи знання, тому що вона не в змозі оцінити реальні, сукупні небезпеки для життєдіяльності людей. В явищі ризику відбувається синтез реального й віртуального: «Ризики не вичерпуються вже наслідками, що настали, і нанесеним збитком. У них знаходить вираження істотний компонент майбутнього... В якомусь дуже важливому змісті вони (ризики) реальні й одночасно нереальні. З одного боку, велика кількість загроз і руйнувань вже реальні: забруднені й умираючі води, ліси, що гинуть, невідомі раніше хвороби тощо. З іншого боку, соціально спрямована вага аргументів ризику припадає на загрози, що очікуються в майбутньому» [1, 38–39].

До важливих викликів сучасної цивілізації варто віднести комунікативні технології та штучний інтелект, які здебільшого приводять до виникнення нових форм маніпуляції суспільної свідомості. Бурхливий розвиток інформаційних технологій створив широкі можливості для людини в отриманні знань, а завдяки цьому вона набула знань та можливостей користуватись відповідними інтелектуальними схемами (замінники людського інтелекту), а також і їх розробляти. До таких інтелектуальних схем ми відносимо, в першу чергу, індивідуалізовані розробки, як приклад, «генетична атомна бомба», спеціальні посіви пташиного грипу, котрі було виготовлено в окремих лабораторіях окремими людьми, а фактор їх враження носить глобальний характер. Також, у цьому плані, не треба забувати про певні комунікативні акції, які мають місце в сучасному світі і викликають відповідні події, реакція на які носить ще глобальніший характер, ніж події, викликані природними катаклізмами. Реакція на такі комунікативні акції пояснюється реалізацією он-лайн-технологій, відповідно до яких подія, що стається в одній частині світу, протягом декількох хвилин, а то і відразу, стає відомою у всьому глобалізованому світі. Завдяки цьому людина стає активним суб'єктом глобального суспільства ризику.

Сучасні ризики не піддаються безпосередньому сприйняттю людей і тому наука багатьма авторами розглядається сьогодні як засіб розширення людського сприйняття. Однак часто наукове знання, пропоноване людям, які не мають необхідної підготовки, виявляється незрозумілим. Фактично в більшості випадків наука настільки спеціалізована, що є дуже обмежені можливості навіть для міждисциплінарного обговорення ризиків. Ці проблеми комунікації значно загострюються коли мова йде про комунікації з приводу ризиків між наукою і громадськістю. Тому сьогодні багато визнають важливість так званих «посередників» у формуванні усвідомлення ризиків.

Наукове знання і результати повинні бути представлені таким чином, щоб люди, які не належать до наукового співтовариства, могли їх зрозуміти. У якості «посередників» можуть виступити не тільки самі експерти, а й соціальні рухи, бізнес-організації, державні службовці, ЗМІ та ін.

Важливою проблемою в розвитку глобального суспільства ризику є герменевтика, яка приводить окремі держави до усвідомлення потреби обговорення загроз та небезпек, з якими стикається суспільство. Саме шляхом обговорення відповідних загроз та небезпек формується система відносин між людьми, як суб'єктами глобального суспільства ризику. Лише у стані постійного дискурсу про ймовірні ризики формується відповідна політична доктрина глобального суспільства ризику. Але, поняття ризику не вичерпується ймовірністю негативних наслідків, воно містить у собі ймовірність і сприятливого результату [4, 23–25].

Ризик та його межі з соціально-філософської точки зору визначаються системою цінностей, що склалася в індивіда чи в суспільстві: людина боїться втратити те, що важливо для неї. В попередні історичні епохи превалювали різні підходи щодо трактування ризиків існування суспільства та людини. Це було пов'язано з особливостями життєвого укладу епохи: релігійними уявленнями, культурними цінностями та ідеалами, державним устроєм, характером взаємовідносин між членами суспільства тощо. Те, що було ціннісною, ідейною домінантою в різні історичні періоди, складало предмет ризику – загальне благо, гідність та честь, зумовленість людського існування, можливість самореалізації особистості, законність, ризик технологічного застою, соціальне експериментування тощо.

Сучасні наукові дослідження характеризуються різноманітністю підходів щодо питання класифікації ризиків [8, 19–20]: – за типами суспільства, для яких характерні ризики. У рамках формаційного підходу виокремлюють первісно-суспільні, рабовласницькі, феодалські, капіталістичні, соціалістичні ризики; в межах теорії модернізації – традиційні та сучасні ризики; в рамках «концепції хвиль» – доіндустріальні, індустріальні та постіндустріальні ризики; – за сферами суспільної життєдіяльності – економічні, політичні, культурні (духовні), правові, національні (етнічні), екологічні, техногенні та соціальні ризики; – за суб'єктно-об'єктними характеристиками – індивідуальні, групові, колективні, суспільні та цивілізаційні ризики; – за соціальною обумовленістю – інституціоналізовані та неінституціоналізовані ризики; – за ступенем свободи суб'єкта та об'єкта ризику – добровільні та недобровільні ризики; – за реакцією суб'єкта – діяльнісні та бездіяльнісні ризики; – за наявністю (відсутністю) аналогів рішень – ординарні та неординарні ризики; – за ступенем обґрунтування – обґрунтовані (виправдані) та необґрунтовані (невиправдані) ризики; – за видами наслідків – матеріальні та нематеріальні, фізичні та моральні ризики; – за можливістю компенсації – ризики з компенсацією та без компенсації; – за ступенем індивідуального та соціального допущення – припустимі, критичні та катастрофічні ризики; – за

передбачуваністю (прогнозуванням) – ризики, що піддаються достеменному високоточному прогнозуванню, ризики середнього й низького ступенів прогнозування; – за часом появи – актуальні та відстроченні ризики; – за масштабами прояву – локальні та глобальні ризики; – за можливістю страхування – страхові та нестрахові ризики.

Терміни «ризик» і «небезпека» часто використовуються як синоніми для вказівки на можливість збитку. Тим не менш, представники багатьох наукових областей розмежовують небезпеку і ризик. При цьому для одних (теорія прийняття рішень) базовими є поняття «ризик», а для інших (технічні дисципліни, екологія, військові науки) – «небезпеку».

Тенденція відтворення ризику в нашому суспільстві теж набуває все більших масштабів. Факторами, які свідчать про загрози існування самого суспільства, є негативні демографічні процеси, рівень злочинності, суїциду, алкоголізм, наркоманія. Але це – наслідки, причина – у втраті звичної соціально-політичної системи норм і цінностей.

Отже, ризик, з одного боку, – категорія об'єктивна, оскільки в самій реальності присутні ті елементи, котрі вносять невизначеність у наші дії, але зміст ризикованої поведінки – суб'єктивний. З іншого погляду, під ризиком варто розуміти прояв соціальної поведінки суб'єкта, яка здійснюється в умовах невизначеності її результатів.

В суспільних системах специфіка ризику проявляється у його тісному взаємозв'язку із подіями природного, економічного, політичного, екологічного та ін. характеру, які, впливаючи на соціальний стан суспільства, знаходять відображення у зміні соціальних показників окремого індивіда чи спільноти в цілому. Іманентність ризику у суспільстві зумовлюється також наявністю значної кількості суб'єктів суспільного життя, вчинки яких базуються на суб'єктивних оцінках подій.

Аналізуючи наявні в науковій літературі визначення до розуміння ризику, можна виділити три аспекти розгляду даного феномена: а) ризик як небезпека, погроза; б) ризик як імовірність певних можливостей, тобто ризик трактується як ситуація вибору; в) ризик як спосіб зняття стану, ситуації невизначеності шляхом реалізації наявних можливостей у реальність. У реальному соціальному житті всі три аспекти ризику, як правило, переплітаються в єдине ціле, тому що будь-який вибір припускає зняття невизначеності, але, у той же час, він може таїти в собі певну загрозу або небезпеку, оскільки з ним пов'язані якісь очікування, варіативність здійснення яких і являє собою ситуацію ризику [11, 82].

Отже, надати єдине і логічно несуперечливе визначення поняття «ризик» надати проблематично через ряд причин: а) кожна історична епоха має власний, неповторний набір внутрішніх парадигмальних ідей; б) явища суспільного життя унікальні, їх якісні характеристики та аксіологічні модуси неоднакові; в) можливо говорити про багатовекторність інтерпретацій ризику залежно від світоглядних настанов, ідеології, політичного і суспільного статусу суб'єкта історичного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Ульрих Бек; пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой; послесл. А. Филиппова. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. Бехман Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Готтхард Бехманн; пер. с нем. А. Ю. Антоновского, Г. В. Гороховой, Д. В. Ефременко, В. В. Каганчук, С. В. Месяц. – М. : Логос, 2010. – 248 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел] – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
4. Войтович Р.В. Глобальне суспільство ризику як нова форма соціальної організації: теоретико-методологічний аналіз / Р. В. Войтович // Право та управління. – 2010. – № 1. – С. 20–28.
5. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность [Текст] / Э. Гидденс // THESIS. – 1994. – Вып. 5. – С. 56–70.
6. Гидденс Э. Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Э. Гидденс. – М. : Весь мир, 2004. – 116 с.
7. Євдокимова І. Соціальний ризик техногенного характеру / Соціальні ризики та соціальна безпека в умовах природних і техногенних надзвичайних ситуацій та катастроф / Відп. ред. В.В. Дурдинець, Ю. І. Саєнко, Ю. О. Привало. – К. : Стилос, 2001. – С. 23–70.
8. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
9. Моисеев Н. Н. Универсум. Информация. Общество / Н. Моисеев. – М. : Устойчивый мир. – 2001. – 200 с.
10. Общество риска и человек: онтологический и ценностный аспекты / Саратов. Межрегион. Ин-т Общественных наук; ред. В. Б. Устьянцев. – Саратов : Наука, – 2006. – 289 с.
11. Порфирьев Б. Н. Риск и безопасность: определение понятий [Текст] / Б. Порфирьев // Риск в социальном пространстве. – М. : Ин-т социологии РАН, 2001. – С. 82–98.
12. Седов И.А. Формализация финансового управления рисками предприятия. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cis2000.ru/publish/books/book_71/intro.shtml.
13. Толстоухов А. Глобальный социальный контекст и контуры экобудущего / А. Толстоухов // Вопросы философии. – 2003. – № 8. – С. 49–63.
14. Чоловська Н. Суспільство ризику в контексті викликів техногенної цивілізації / Н. Чоловська // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Філософія. – 2010. – Вип. 13. – С. 68–75.
15. Яницкий О.Н. Является ли постсоветское общество “обществом риска”? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.sociology.ru/centr/2000ianic.html>.

16. Lidskog R. In science we trust? On relation between scientific knowledge, risk consciousness and public trust // Journal of the Scandinavian sociological association. – 1996. – Vol.39, №1. – P. 31-57.

17. Luhman N. Risk: a sociological theory. / N. Luhman. – New York: Aldine de Gruyter, 1993. – 236 p.

18. Lupton D. Risk [Text] / D. Lupton. – London: Routledge, 1999. – 181 p.

19. Frank H. Knight. The Meaning of Risk and Uncertainty. In: F. Knight. Risk, Uncertainty, and Profit. Boston: Houghton Mifflin Co, 1921, p.210–235.

РЕЗЮМЕ

Н.Н. Зленко. Эволюция научных взглядов на формирование понятия «риск».

В статье проанализированы сущность понятия «риск», рассмотрены основные подходы и концепции рисков: Ф. Найта, В. Бека, Э. Гидденса, Н. Лумана.

Ключевые слова: *риск, неопределенность, случайность, ценность*

SUMMARY

N. Zlenko. Evolution of Scientific Views on the “Risk” Notion Formation.

The notion “risk” is analyzed in the article, the main approaches and risks conception are considered (F. Night, U. Back, E. Giddens, N. Luman).

Key words: *risk, social risk, ambiguity, chance, value.*